

WŁADYSŁAW SYROKOMLA

Córa Piastów

wolnelektury.pl

FUNDACJA
nowoczesna
Polska

WŁADYSŁAW SYROKOMLA

Córa Piastów

POWIEŚĆ Z DZIEJÓW LITEWSKICH — 1282 R.¹

I.

I znowu chodźcie posłuchać ciekawie, —
I znowu bitwę przed oczy wam stawię,
I znowu kreślę litewskie postacie,
Brodate, dzikie, ubrane w niedźwiedzie²,
Miękkie jak dzieci, gdy w domowej chacie,
Straszne, gdy idą w krainy sąsiednie,
Kiedy dzikości popuściwszy wodze,
Kąpią się we krwi, rabują w pożodze³.
Nawet, niepomny obowiązków syna,
W niedobrej chwili kreślę ich oblicze,
Gdy ich bojaków⁴ skrwawiona drużyna
Wiedzie z sąsiady⁵ wojny napastnicze
I w cztery strony, czterma⁶ wiatry bieży⁷
Dla brzydkiej zemsty lub brzydszej łupieży.

II.

Wstyd nie płomieni synowskiego czoła,
Że mych praojców łupieżcami zową:
Czyż ich sąsiady żyjące dokoła,
Co wyznawały wiarę Chrystusową,
Lepsze poganom podawały wzory
Bratniej miłości i świętej pokory?
Kiedy zachodni rycerze jak fala
Zabijac Litwę dla odpustu płyną,
Zowiąc jej synów dziećmi Beliala,
Dzikim potworem i leśną gadziną;
Czegóż się dziwić, że gromada dziczy
Głowę podniesie i żądłem zasyczy,
Gdy krew⁸ bojową Kawas⁹ mu poruszy,
Kiedy go Perkun¹⁰ do zemsty poduszczy?

¹*Córa Piastów* — powieść obecną osnuliśmy na podaniu zapisanem u p. Narbutta (Historia narodu litewskiego, t. IV, s. 288). Wypadek ten jakkolwiek nie podany z całą pewnością, lecz jeno zapisany w jakiejś notatce i na jej wiarę powtórzony, znaleźliśmy pełnym poezji i dobrze charakteryzującym starą Litwę. *Autor*. [przypis autorski]

²*niedźwiednia* — ubranie (futro) z niedźwiedziej skóry. [przypis edytorski]

³*pożoga* — wielki ogień, pożar. [przypis edytorski]

⁴*bojak* — wojak; żołnierz. [przypis edytorski]

⁵*z sąsiady* — dziś popr. forma N.lm: z sąsiadami. [przypis edytorski]

⁶*czterma* — dziś: czterema; tu forma skrócona zapewne dla zachowania rytmu wiersza. [przypis edytorski]

⁷*bieżyć* (daw.) — iść. [przypis edytorski]

⁸*krew* — ten zapis ujawnia jeszcze daw. obecność na końcu wyrazu jeru miękkiego, pólсамogłoski występującej w języku prasłowiańskim do XI w. [przypis edytorski]

⁹*Kawas* — bóg wojny. [przypis autorski]

¹⁰*Perkun* (lit. *Perkūnas*) — w mitologii bałtyjskiej gromowładny bóg niebios, ognia, burzy i wojny, a także płodności; poświęconym mu drzewem był dąb (stąd może pochodzi nazwa bóstwa; indoeur. *perk-*: dąb); odpowiednik słowiańskiego Peruna. [przypis edytorski]

Bardziej się dziwić, gdy dziki syn puszczy
 Słodkim uczuciom da przystęp do duszy,
 Gdy bałwochwalcy marsowa¹¹ jagoda¹²
 Łzami czułości zaleje się hojnie,
 Kiedy starcowi dłoń synowską poda,
 Gdy uszanuje słabszego na wojnie,
 Kiedy oszczędzi dla rycerskiej cześci¹³
 Głowę dziecięcą albo wstyd niewieści.
 Spytajcie wtedy: skąd on cnotę bierze?
 Gdzie on to widział? kto w nim ludzkość budzi?
 Czy własne serce? albo leśne zwierzę?
 Skąd się nauczył? — pewno nie od ludzi!
 Gdy doń Krzyżacy pukają we wrota,
 Wie, co go czeka od wyznawców Chrysta:
 Starcom zaguba, niewiastom sromota,
 Mężom kajdany i hańba wieczysta,
 A chacie płomień, a bogom zniewaga —
 Nikt nie wymodli, nikt się nie wybłaga.
 I Litwin — srogi, gdy twierdzą zdobędzie,
 Pluska się we krwi, nie oszczędza jęku,
 A miecz i ogień, zniszczenia narzędzie,
 Nie dopuść Boże widzieć w jego ręku!
 Jednak wśród ognia, wśród jęków skonania
 Uszy zatyka i oczy zasłania:
 Bo mu potrzeba być sroższym od zwierza,
 A on własnemu sercu nie dowierza.
 Żelaznym hełmem uzbrojona głowa
 Lęka się dumek¹⁴, co rozczulić mogą,
 A dzielna ręka w godzinę złowrogą
 Od bicia serca zadrzeć mu gotowa:
 Och! bo to serce bogowie odlali
 Z miękkiego wosku i ze twardej stali.

III.

Stareć¹⁵ to czasy, które wam wygwarzę¹⁶.
 Dawno już w próchno rozpadły się ręce
 Owego ludu, co w szumnym rozgwarze
 Dał Trojdenowi¹⁷ oznaki książęce,
 Co mu zwierając przyszłość swojej doli,
 Przybrał młodzieńca w uroczyste szaty,
 W szkarłatną szubę¹⁸ i kołpak¹⁹ soboli²⁰,

¹¹*marsowy* — surowy, srogi. [przypis edytorski]

¹²*jagoda* (daw.) — tu: policzek. [przypis edytorski]

¹³*cześci* — dziś popr. D.lp: czci. [przypis edytorski]

¹⁴*dumka* — ludowa ballada. [przypis edytorski]

¹⁵*stareć* — forma z partykułą -ci; skróconą do -ć; *stareć to czasy*: stare ci to [są] czasy. [przypis edytorski]

¹⁶*wygwarzyć* — tu: opowiedzieć. [przypis edytorski]

¹⁷*Trojden* a. *Litawor Trojden*, a. *Traidenis* (zm. 1282) — wielki książę litewski w latach 1269–1282, wybitny dowódca; prowadził wyprawy łupieżcze na ziemiach krajów ościennych; dwukrotnie pokonał zakon kawalerów mieczowych (pod Karusami i pod Kiernowem), powstrzymał najazd Tatarów; dążył do zjednoczenia Bałtów przeciwko niemieckim kolonizatorom chrześcijańskim, do czego udało się mu przekonać zmagających się w tym czasie z zakonem krzyżackim Jaćwingów, Żmudzinów i Prusów; działał na rzecz powrotu Litwy do pierwotnej wiary pogańskiej; zapoczątkował zbliżenie polityczne Litwy z ziemiami polskimi, mianowicie z Mazowszem (przypiętowane ślubem córki z księciem mazowieckim Bolesławem II). W roku 1282, kiedy toczy się akcja utworu, nie mógł być „młodzieńcem”, jak jest tu opisywany, ponieważ walkę o władzę rozpoczął niemal 20 lat wcześniej, a więc liczył sobie co ok. 40 lat lub nawet więcej. [przypis edytorski]

¹⁸*szuba* — obszerny płaszcz a. futro. [przypis edytorski]

¹⁹*kołpak* — futrzana, wysoka czapka. [przypis edytorski]

²⁰*soboli* — sobolowy; z futra sobola. [przypis edytorski]

Dał mu miecz kuty i pancerz bogaty.
Ten miecz i pancerz, i szubę z hatlasu²¹
Dawno już wilgoć przejadła z mogiły;
Trzy łokcie ziemi i sześć wieków czasu
Tamtejszych ludzi dawno już przykryły.

W stolicy Kniaziów, w odwiecznym Kiernowie,
Kurahany władców zaorane miedzą²²;
Śpi stara Litwa — a jej potomkowie
Nawet podania swych ojców nie wiedzą²³.
Zimnym toporem ścinają dąb wzniosły
Z piersi pradziada na grobie wyrosły;
A z niego drewnka szczepiąc²⁴ do komina,
W święto do ognia zaprosiwszy gości,
Naród coś²⁵ marzy, niby przypomina,
Majaczy powieść o starej przeszłości.
Wtedy coś burzy jego krew zaskrzepłą,
Iskra zapału odżywa w nim jawna;
Czy to z powieści, czy z kominka ciepło?
Może ten ogień tłał w duszy od dawna?
Bóg raczy wiedzieć!

IV.

Litewską stolicę
Po Narymuncie²⁶ objął Trojden młody.
Już go poznały sąsiednie narody,
Gdy jeszcze sprawiał podlaską dzielnicę,
Wiedzieli o nim i cudzy, i swoi,
Że mądry w radzie, a chrobry we zbroi.
Ze swej stolicy, jak ze skały sokół,
Śledził, skąd grożą najbliższe zamachy:
I Ruś, i Niemców, Mazowsze i Lachy²⁷
Bystrem spojrzeniem obrzucił naokół.
Wszędy wrogowie na Litwę zażarci,
Gotowi działać czy jawnie, czy zdradnie.
Trojden rozmyślał: kogo naprzód skarcić?
Czyje najazdy uprzędzić wypadnie?
Najniespokojniej jego oko pada
Na Mazowiecką dzielnicę Konrada²⁸.

V.

Syn Ziemowitów — od Białego Leszka
Dzierżył te kraje na prawach wasali.
Znajoma Litwie na Mazowsze ścieżka,
Znajome pola, gdzie krew przelewali,
I twarde mury mazowieckich grodów,

²¹hatlas — atlas. [przypis edytorski]

²²miedza — podłużny skrawek ziemi oddzielający pola uprawne. [przypis edytorski]

²³nie wiedzieć (daw.) — nie znać. [przypis edytorski]

²⁴szczepić — tu: rozszczepiać, dzielić na niewielkie kawałki. [przypis edytorski]

²⁵coś — dziś: coś. [przypis edytorski]

²⁶Narymunt (1300–1348) — postać znacznie późniejsza, pierwotny syn wielkiego księcia litewskiego Giedymina, nie przejął władzy po ojcu; Trojden przejął władzę po Szwarnie (lit. *Švarnas*, 1230–1269). [przypis edytorski]

²⁷Lachy — Polacy. [przypis edytorski]

²⁸Konrad II czerski (1250–1294) — książę mazowiecki 1264–1294; w 1262 r. w wyniku najazdu na Mazowsze wojsk litewskich pod dowództwem *Trojmeta* zginął jego ojciec, a on sam popadł w dwuletnią niewolę. [przypis edytorski]

I twarde piersi tamecznych narodów.
Dziś dobra pora odznaczyć się świetnie:
Trojden wypadków mazowieckich świadom,
Konrad, pacholę siedemnastoletnie,
Sił jeszcze nie ma oprzeć się napadom;
Matka, po życia smutnego kolejach,
Mężowskiej śmierci płacząc dogorywa;
A lud Mazowszan pracuje we żniwa,
A baronowie polują po kniejach,
A starostowie uczują w komnatach,
A straż zamkowa usypia na czatach.
Niechże uczują, niech bawią się sami,
Niech śpią ich straże z bardyszem²⁹ we dłoni,
Nim róg litewski pobudkę zadzwoni
Pod ceglanami ich grodów basztami.

VI.

Trojden dał hasło o rannej jutrzence:
Pokorne echo z gór, lasów i rzeki
Poniosło pilnie rozkazy książęce —
Przez dzień obiegło po Litwie dalekiej,
Że każda strona, każdy Litwy przedział
Już się wieczorem o hasła dowiedział.
I z gór, i z lasów wychyliły głowę
Srogie postaci wojowniczej dziatwy.
Śpieszą pod Kiernów wojska Trojdenowe,
Że ich rachunek zaprawdę niełatwy,
A wszystko krzepka gdyby³⁰ dęby młodzież,
Chrobre³¹ jej twarze, a straszliwa odzież.
W niedźwiedzich szubach, kudłami do góry,
Przy bokach trąba i siekiera wisi,
W rękach oszczepy, korbacze³², kostury,
A zamiast czapki łeb wilczy lub rysy,
A jeszcze inszy uczepił na czole
Długie kły dzika lub rogi bawole;
A konie Litwy oszyte w rogoże³³
Parskają spięte tręzłą³⁴ wojownika, —
Zdumione oko rozeznac nie może:
Jaki to potwór z lasu się wymyka?
Bo ludzkich kształtów dojrzeć tu niesnadnie³⁵,
Chyba je serce lekliwe odgadnie.

VII.

Na przodzie Litwy książę Trojden hasa:
Ma strój ozdobny junacko a suto,
Uderza w trąbę, co wisi u pasa,
W trąbę bawolą we srebro okutą.

²⁹bardysz a. berdysz — topór bojowy osadzony na długim drzewcu. [przypis edytorski]

³⁰gdyby — tu: jakby, niby. [przypis edytorski]

³¹chrobry (daw.) — dzielny, mężny, śmiały, silny. [przypis edytorski]

³²korbacze — bat o krótkim trzonku i do którego przytwierdzano pęk rzemieni, służył to wymierzania kary chłosty, także: *kańczug*, *barań*; tu prawdopodobnie chodzi o *kiścień* (a. *masłak*): broń obuchową, zbudowaną z krótkiego trzonka, do którego łańcuchem a. rzemieniem przymocowany był bijak w postaci kolczastej kuli, bywa on niekiedy mylnie zwany korbaczem. [przypis edytorski]

³³rogoża — mata z sitowia. [przypis edytorski]

³⁴tręzła (daw.) — uzda; uprzęż jeździecka. [przypis edytorski]

³⁵niesnadnie (daw.) — niełatwo. [przypis edytorski]

Kibić³⁶ ma smukłą — znać zaraz młodziana,
A hełm wysoki, roboty nie lada,
A kita strusia, wiatrami rozwiana,
W pysznych zakrętach na szyję mu spada.
Twarz ogorzała, lecz krasna³⁷ a świeża,
Brew³⁸ lekkim marsem pysznie się najeża;
A spod brwi gęstej gdy spojrzeniem strzela,
To mu i sokół zda się nie dostoi —
Wzrokiem przeszywa pierś nieprzyjaciela
I czule serce niewinnej dziewoi³⁹.
Włos kędzierzawy i kita pierzasta
Igrają z wiatrem, gdy leciuchno wionie;
Zdobi wąs czarny Trojdenowe skronie,
A czarna broda bujno mu zarasta.
Ręce niezbrojne, krom⁴⁰ lnianej odzieży,
By tem swobodniej wymierzać zamachy,
Pancerz u piersi kolcami się jeży,
A na ramionach ma skrzydełka z blachy.
Przez jedno ramię, na rzemiennym pasie
Wisi róg żubra, którym hasło dawa⁴¹;
Przez drugie ramię szeroka, jaskrawa,
Zwisa siekiera, co krwi pragnąć zda się.
U boku wodza, na poprędze złotej,
Miecz długi, ciężki, niekształtnej roboty.
Rumak, obleczon czaprakiem z niedźwiedni,
I rzy, i parska, snadź⁴² zwycięstwo wróży...
Truchlejcie ludy krainy sąsiedniej,
Już wam podobno nie ostać się dłużej!
Nie dla popłochu, nie na popis marny
Ten hufiec z puszczy wynurzył się czarnej!
Aż rzeźwo słuchać, gdy ziemia zatętni
Pod kopytami niezliczonych koni,
Aż echo rade, gdy wojacy chętni
Gwarliwie jadą po leśnej ustroni,
Lub z męskiej piersi, co się nic nie lęka,
Zagrzmie w sto głosów pochodu piosenka.

VIII. PIEŚŃ POCHODU LITWINÓW⁴³

Niech wesoło szumi las:
Książ do boju wezwał nas;
Umocnijmy dzisiaj ducha,
Jutro falą krew zapłucha —
Idziem w dobry czas.
Śmiało, koniu, idź na bój!
Towarzyszu dobry mój!
Kiedy pan twój wrogów drażni,
Ty nie pierzchaj dla bojaźni,
Ale mężnie stój.

³⁶kibić (daw.) — talia, stan; tu: górna część tułowia do pasa. [przypis edytorski]

³⁷krasny (daw.) — piękny a. czerwonny, rumiany. [przypis edytorski]

³⁸brew' — ten zapis ujawnia jeszcze daw. obecność na końcu wyrazu jeru miękkiego, półsamogłoski występującej w języku prasłowiańskim do XI w. [przypis edytorski]

³⁹dziewoja — dziewczyna. [przypis edytorski]

⁴⁰krom (daw.) — oprócz. [przypis edytorski]

⁴¹dawa — daw. forma 3.os.lp; dziś: daje. [przypis edytorski]

⁴²snadź (daw.) — widocznie, prawdopodobnie. [przypis edytorski]

⁴³Pieśń pochodu Litwinów — wariant z oryginalnej pieśni litewskiej. [przypis autorski]

W mocnych murach mieszka Lach⁴⁴,
Ale w piersiach jego strach;
A my Lacha w jednej chwili
Zwyciężyli, wyszydili,
    Wzięli twierdzy gmach!
Ziemię Niemców dobrze znam:
Bo dziewczęta kraśne⁴⁵ tam;
Lecz my Niemca krwią się zleli,
Krasawice⁴⁶ uścisnęli,
    Nie uciekły nam!
Gdyśmy dalej poszli w tan,
Drżały mury gdańskich ścian —
My wypadliśmy z zasadzki,
Aż pobledniał⁴⁷ wódz krzyżacki,
    Gdańskich murów pan!

IX.

Babiński zamek choć ludny i zbrojny,
Lecz mur i rycerz niegotów do wojny.
Zwodzona brama na oścież otwarta,
Wały zarosły, ostrokół wyjęty,
Wodzowie drzemią, a żołdacka warta
W sąsiednich puszczech walczy ze zwierzęty⁴⁸:
Bo ksiązę Konrad syn Ziemowitowy
Polubił tylko biesiady i łowy.
Niedoświadczony, zwyczajnie jak młodzian,
Ognia nad domem nie baczy — i nie wie,
Że najstraszniejsze przygasłe żarzewie,
Że wróg najbliższy, kiedy najmniej spodzian⁴⁹.
Jeleń wysmukły przebieżał mu drogę,
Więc postanowił spłować rogacza,
I wszystkich wodzów, i całą załogę
Wezwał na łowy.

    Drużyna junacza,
Barony państwa, jakby motłoch ślepy,
Marnie w ostępach łamią swe oszczepy.
Już drugi tydzień jak goście sproszeni:
Z rana za zwierzem goni się gromada,
W południe sypia wpośród leśnych cieni;
Wieczorem gwarno do uczyty zasiada,
A ksiązę wesół — a zdrojami płyną
Miód mazowiecki i pannońskie⁵⁰ wino.

X.

Właśnie przy zwłokach leśnego rogala
Huczna drużyna piła pogrzebowe,
Gdy łoskot trąby odezwał się z dala,

⁴⁴Lach — Polak. [przypis edytorski]

⁴⁵krasny (daw.) — tu: piękny. [przypis edytorski]

⁴⁶krasawica — piękna kobieta. [przypis edytorski]

⁴⁷pobledniał — dziś: pobladł. [przypis edytorski]

⁴⁸ze zwierzęty — daw. forma N.lm; dziś popr.: ze zwierzętami. [przypis edytorski]

⁴⁹spodzian — spodziewany. [przypis edytorski]

⁵⁰pannoński — pochodzący z Pannoni; Pannonia a. Panonia: w staroż. nazwa prowincji Imperium Rzymskiego, położonej na południe od Dalmacji, obejmująca ziemie dzisiejszych krajów: wsch. Węgier, wsch. Austrii, płn. Chorwacji, płn.-wsch Serbii, Słowenii, zach. Słowacji oraz płn. Bośni i Hercegowiny. [przypis edytorski]

Głuchy, niepewny, stłumion⁵¹ przez połowę⁵²;
 Raz... drugi... trzeci... ozwały się wreszcie
 Okrzyki mężów i płacze niewieście.
 Konrad spójrzanie zwrócił ku drużynie:
 «Słyszycie — mówi — skąd ten okrzyk płynie?»
 «Nic, Mości książę, wszak słuch mi się nie ćmi;
 (Odpowie Pełko, starszy wojewoda)
 To jakaś w wiosce kłótnia między kmiećmi⁵³.
 Kończmy kielichy: bo przerywać szkoda!»
 «Czyście słyszeli te trąby rozgwały?»
 (Zapytał książę Zbigniewa Kanclerza).
 «To jakiś strzelec zwoływa⁵⁴ ogary.
 Śpieszmy do lasu: bo opuścimy zwierza».
 «Widzicie łunę pożarną na niebie?»
 (Rzekł ku Lassocie, staroście warowni).
 Lassota spójrzył naokoło siebie:
 «To nic — odpowie — to jacyś wędrowni,
 Jacyś pielgrzymi, wracając z odpustu,
 Przy drodze sobie naniecili chrustu⁵⁵.
 Spocznijmy raczej, miłościwie książę:
 Bo jutro rano pracowite łowy.
 Niech Wasza Miłość swój pancierz odwiąże».
 Taką dał radę starosta grodowy;
 Trafiło słowo do ucha Konrada:
 Odwiązał pancierz i swój oszczep składa,
 A na niedźwiedzi, jak w miękkiej pościeli,
 Układł się⁵⁶ książę, plemię Ziemowita;
 Wzorem książęcia dworzanie posnęli.
 A poza lasem znowu trąba zgrzyta
 I słyhać jęki zmięszane z hałasem,
 I chmura dymu zawisła nad lasem.

XI.

A Trojden w zamku — już wdarł się na wały,
 Powiązał strażę lyczanami⁵⁷ sznury⁵⁸;
 Trąby litewskie w warowni zagrały;
 Wstąpił w swe prawa zwycięzca ponury.
 Litwin z okrzykiem do skarbcu się wdziera
 I srebra Piastów garściami rozdziela.
 Drzwi do kaplicy rozdarła siekiera,
 Gdzie był złocisty obraz Zbawiciela;
 Zabrano srebrne wzorzyste ornaty,
 Złote kielichy i relikwiarze.
 Do nóg Trojdena padał ksiądz brodaty,
 Pewien, że świętość uszanować każe.
 Trojden popatrzył na oblicze Chrysta:
 «To Bóg wasz? — spyta — za cóż go męczycie?»
 Stał, podumał — i łza uroczysta

Bóg, Religia, Chrystus,
Cierpienie

⁵¹stłumion — stłumiony. [przypis edytorski]

⁵²przez połowę — w połowie; połowicznie. [przypis edytorski]

⁵³kmiećmi — dziś popr. forma N.lm: kmieciami; kmieć: chłop, członek ludności wiejskiej. [przypis edytorski]

⁵⁴zwoływa — dziś popr.: zwołuje. [przypis edytorski]

⁵⁵naniecili chrustu — rozpalili ognisko z chrustu. [przypis edytorski]

⁵⁶układł się — dziś: ułożył się. [przypis edytorski]

⁵⁷lyczany — zrobiony z łyka. [przypis edytorski]

⁵⁸lyczanami sznury — dziś popr. forma N.lm: lyczanymi (łykowymi) sznurami. [przypis edytorski]

Z oczu pogańskich polała się skrycie;
 I rzekł do księdza: «Ten krzyż to mi znany,
 Bo go Krzyżacy na swych płaszczach noszą;
 Pewno to przez nich Bóg ukrzyżowany:
 Bo oni męczyć gotowi z rozkoszą.
 Czemuście, pytam, stary wajdeloto,
 Nie dali wiedzieć do Litwy w tej chwili?
 Tam insze bogi — ale mniejsza o to —
 Waszego Boga my byśmy bronili.
 Och! jak on cierpi! jak zraniony srodze!
 Za cóż go męczą ciernistą koroną?» —
 Tak mówił Trojden — i krzyknął na wodze,
 By nic z kaplicy więcej nie ruszono.
 Litwa, czcząc rozkaz książęcej potęgi,
 Wyszła z kaplicy i dalej się wali
 W ciemne komnaty, gdzie chowano księgi
 Pargaminowe⁵⁹ z klamrami ze stali.
 Jedne z nich świętsze a poprawne suto,
 Stalnym łańcuchem do półki przykuto; —
 Insze, obite cedrowemi deski⁶⁰,
 Pobożna ręka zebrała dokoła,
 To są Doktory, Ojcowie Kościoła,
 Z nich dusza ludzka ma pokarm niebieski;
 A insze pracy niesłychanej potem
 I piękne kunsztem wybornej skryptury⁶¹,
 Malował barwą, naprowadził złotem
 Mnich benedyktyn świętokrzyskiej góry —
 To chrześcijańskiej nauki filary
 Ewangielija⁶² lub Testament stary;
 A insze zasię pargaminu skręty,
 Żywe świadectwo pięknej świata chwili,
 To Marek Tullus, Horacy, Wirgili,
 Starego Rzymu relikwiarz święty.
 Rzym, chrzestna matka Lechowej krainy,
 Tuląc ją k'sobie⁶³ niedawnemi laty⁶⁴,
 Podarowała ten spadek jedyny,
 Jak święte krzyżmo⁶⁵ wiary i oświaty.
 Piśmienne skarby Piastowie od wieka
 Zbierali skrzętnie, kupowali drogo.
 Ale się Litwin w książki nie zacieka:
 Lęka się czarów, które w nich być mogą.
 Zamknięty w klamrach może tam duch jaki
 Wywoła wróżbę Litwinom złowieszczą;
 Kto wie, te czarne i kraśne⁶⁶ zygzaki
 W swych ostrych żądłach czy jadu nie mieszczą.
 Tak się lękając nieznannej potęgi,
 Trojden spoglądał na łacińskie księgi;
 Wdział rękawicę — i wolumen stary

⁵⁹pargaminowe — pergaminowy. [przypis edytorski]

⁶⁰obite cedrowemi deski — dziś: obite cedrowymi deskami. [przypis edytorski]

⁶¹skryptura — sztuka pisania, kaligrafia. [przypis edytorski]

⁶²Ewangielija — dziś: Ewangelia. [przypis edytorski]

⁶³k'sobie (daw.) — do siebie. [przypis edytorski]

⁶⁴niedawnemi laty — dziś: niedawnymi latami; w niedawnym czasie. [przypis edytorski]

⁶⁵krzyżmo — tu: uroczyste namaszczenie; krzyżmo to mieszanina oliwy i wonnego balsamu, którą używa się w chrześcijaństwie przy udzielaniu różnych sakramentów (chrztu, bierzmowania, święceń kapłańskich). [przypis edytorski]

⁶⁶kraśny — tu: czerwony. [przypis edytorski]

Ujął, popatrzył raz, drugi i trzeci,
I rzekł do Litwy: «Wynieście te czary,
Puścić je z dymem — niechaj zło uleci».
Więc dzika tłuszczą na księgi się miota,
Odziera kłamry ze srebra i złota,
I w środku zamku suty⁶⁷ ogień kładnie⁶⁸,
I skarby wiedzy rzuca nań bezładnie.
A kiedy ogień z między kart wybucha,
Gdy się pergamin kurczy i popieli,
Litwini z boku naocznie widzieli
Latającego ponad stosem ducha:
Jak biały ptaszek zwinął się w przestrzeni.
Otoczon blaskiem ze siedmiu promieni.
To był zaprawdę duch mądrości Bożej,
Z którego Światło, Roztropność, Odwaga;
Ten Duch skrzydlaty nie mści się, nie sroży;
Kiedyś go Litwa na klęczkach przebłaga;
On na jej głowę rzuci swe odbłaski
Ze siedmiorakich promieni swej Łaski.

XII.

Aż dotąd w zamku był rabunek cichy:
Związana warty⁶⁹ żołnierska drużyna,
A tłum niewieści i dwa stare mnichy
Żadnym oporem nie drażnią Litwina,
Kto niedołączny, pogląda z daleka,
Kto może uciec, trwożliwie ucieka.
Ale gdy Litwin lochów się dopyta,
Gdzie stały miody kołodzieja Piasta,
Gdy pije stare wina Ziemowita,
W zagrzanych głowach szaleństwo urasta.
Już się zwycięzca⁷⁰ na niewiasty miota,
Na karkach starców próbuje brzeszczota,
Podkłada ogień pod dębowe ściany,
Puszcza do okien kamienie i strzały,
Już dzikie pieśni, już trąby zagrały,
Zawył wrzask dziki z płaczem pomieszany;
A kędy⁷¹ stąpią zwycięzcy gwałtowni,
Krew bryzga ziemię i ściany warowni
Wtem most zatętnił — i co siła zmoże
Pędzą z ostępu strzelcowie⁷² Konrada,
Zbrojni w oszczepy i myśliwskie noże.
Pełko piorunem na Litwiny⁷³ wpada,
Tratuje końmi ich wpół pijane głowy,
W szerokie piersi wpędza sztych stalowy.
Prędko się Litwa z upojenia trzeźwi
Sygnałem trąby i krwawemi dzieły⁷⁴,
I bój gwałtowny zakipiał tém rzeźwiej,
Że chrobre piersi dawno go pragnęły.

⁶⁷suty — obfity, wielki. [przypis edytorski]

⁶⁸kładnie — dziś: kładzie, podkłada. [przypis edytorski]

⁶⁹związana warty — dziś: związana wartami. [przypis edytorski]

⁷⁰zwycięzca — dziś: zwycięzca. [przypis edytorski]

⁷¹kędy (daw.) — gdzie. [przypis edytorski]

⁷²strzelcowie — dziś forma M.lm: strzelcy. [przypis edytorski]

⁷³na Litwiny — dziś: na Litwinów. [przypis edytorski]

⁷⁴dziely — dziś forma N.lm: dziełami. [przypis edytorski]

W lekkich kolczugach wymuskane Lachy
Zwinniej harcują i mieczami siekają;
Litewskich ramion silniejsze zamachy
Zadają cięcia straszliwsze daleko.
Grzmią silne piersi, człek z człękiem się splata,
Zgrzytają miecze po pancernej blasze,
Prosta niedźwiednia i zbroja bogata
Latają w szmaty — łamią się pałasze,
Żelazne hełmy druzgocze siekiera,
Śmierć ulatuje i swe łupy zbiera.

XIII.

Dowódca zamku Pełko siwobrody
Z młodym Trojdenem puszcza się w zawody.
Wiek ich nierówny, ale dzielność równa;
Spotkać się z sobą pragną najgoręcej:
Dusza Trojdena ognistsza, gwałtowna;
Lecz Pełko w boju doświadczony więcej.
Zwarli się na pół żelaznemi ciał⁷⁵ —
Jeden drugiego nie zachwiał, nie zdążył;
Grzmotnęli w miecze, aż skry posypały —
Lecz żaden miecza w piersiach nie pogrzyżył.
Ciosy Trojdena piorunem ognistym
Z góry z gwałtownym uderzają świstem.
Pełko, jak granit mchem siwym porosły,
Tępi pioruny na swem twardem łonie.
W oczach Trojdena całe piekło płonie; —
U Pełki uśmiech bohaterski, wzniosły,
Miecz zda się przyrósł do prawicy dziada,
Na każde cięcie — cięciem odpowiada,
Po każdym ciosie znać, że wprawna ręka,
Lach litewskiego nie szczędzi mocarza,
Gniewem nie płonie, śmierci się nie lęka,
Życia niebacznie na sztych nie naraża:
Był to bój piękny — i Litwa, i Lachy
Stanęli patrzeć, co się zeń wywiąże.
Lach miał kolczugę, a litewskie księżę
Pancerz ze szwedzkiej wykowany blachy.
Miecz u Litwina był gruby, miedziany,
Kuty po prostu w niemieckiem kowadle,
Zwijał się w rękach szybko i zajadle,
Rąbał kolczugę, lecz nie zadał rany.
A miecz u Pełki stalowy, wenecki,
Dobrze hartowny i cieńki⁷⁶ jak wstęga,
Takt jego pewny, zamach nie zdradziecki,
Przekrawa pancerz, aż do ciała sięga,
A gdzie dosięże, to jak ogniem pali,
Kraśny⁷⁷ krwi sznurek wytryska spod stali.
Lecz takie cięcia, to jak żądła pszczole⁷⁸
Burzą do zemsty Litwina nad Lachem:
Trojden zakipiał — i silnym zamachem
Strzaskał mu stalną przyłbicę na czole.

⁷⁵ *ciały* — dziś forma N.lm: ciałami. [przypis edytorski]

⁷⁶ *cieńki* — dziś: cienki. [przypis edytorski]

⁷⁷ *kraśny* — tu: czerwony. [przypis edytorski]

⁷⁸ *żądła pszczole* — dziś: żądła pszczele. [przypis edytorski]

Pelko się zachwiał i na odlew płatnie,
Pancerz Trojdena ugiął się podatnie;
Aż prysnął rzemień, co mu pancerz spinał,
Ciężki napierśnik oderwał się z szyje⁷⁹; —
Już w rękach Lacha wenecki puginał
Miał się dopytać, kędy serce bije;
Gdy mężny Trojden swe miedziane ostrze
Wrąbał mu w czoło — padł lacki⁸⁰ wojwoda,
Jak dąb spróchniały gdy się gromom poda,
Z trzaskiem po ziemi konary rozpostrze,
Pierś Lacha takty ostatnie dobija,
A usta szepcą: Jezus i Maryja...
Skonał...

XIV.

Litwini wszędy górę biorą;

Lach pod ich stopy rzuca miecz z pokorą.
Jeszcze krwią płynie podwórzec zamkowy,
Jeszcze gdzieniegdzie walka kipi żwawo.
Leżą na ziemi okryte kurzawą
Szczątki zbroicy⁸¹ i ludzkie tułowy,
Dobija rannych litewska siekiera,
Jęk konających aż duszę rozdziera.
Już Trojden z Lachów boleśnego⁸² jęku
Może odgadnąć zupełną wygranę⁸³, —
Zamek bezbronny ujrawszy w swem ręku,
Chce z niego zabrać łupy niezabrane,
Więc broń obejrzał, porozstawiał czaty
I poszedł w dalsze zamkowe komnaty.

XV.

Po starych komnat kamiennej podłodze
Idzie stukając miedzianym brzeszczotem,
Wiedzie za sobą swoje chobre wodze⁸⁴,
A twarz zwycięzcy złana krwią i potem.
Kibić ma smukłą, znać zaraz młodziana,
A hełm wysoki, roboty nie lada,
A kita strusia wiatrami rozwiana
W pysznych zakrętach na szyję mu spada.
Twarz ogorzała, lecz kraśna a świeża,
Brew' lekkim marsem pysznie się najeża.
A spod brwi gęstej gdy spójrzeniem strzela,
To mu i sokół zda się nie dostoi:
Wzrokiem przeszysze pierś nieprzyjaciela
I czule serce niewinnej dziewoi.
Choć jest zwyciężcą wśród warowni Piasta,
Szałem wściekłości oko mu nie płonie,
Zdobi wąs czarny Trojdenowe skronie,
A czarna broda bujno mu porasta.
Ręce niezbrojne, krom lnianej odzieży,

⁷⁹z *szyje* — dziś popr. forma D.lp: z *szyi*. [przypis edytorski]

⁸⁰*lacki* — polski; pochodzący z Lachów. [przypis edytorski]

⁸¹*zbroica* — zbroja. [przypis edytorski]

⁸²*boleśny* — dziś: bolesny. [przypis edytorski]

⁸³*zupelną wygranę* — dziś B.lp: (...) wygraną. [przypis edytorski]

⁸⁴*Wiedzie (...) swoje chobre wodze* — dziś: (...) swoich chobrych wodzów. [przypis edytorski]

By tem swobodniej wymierzać zamachy.
Pancerz u piersi kolcami się jeży,
A na ramionach ma skrzydełka z blachy.
Dwie mu popręgi idą przez ramiona:
Na jednej trąba, którą hasło dawa,
Na drugiej ostra, szeroka, jaskrawa,
Zwisa siekiera już krwią napojona;
Krew⁸⁵ na jej ostrzu jeszcze się rumieni,
Spada kroplami na tafle kamieni.

xvi.

Z głuchym łoskotem przeszli dwie komnaty,
Tylko im echo na odpowiedź tętni.
Tu stare Piasty dawniejszemi laty⁸⁶,
Tu ucztowali wodzowie pamiętni,
Tu zwykł i Konrad zmordowany łowy⁸⁷
Ucztować z pany, ze swymi starosty;
Na łosich rogach wsparty stół dębowy,
Dalej ławice⁸⁸, gdzie siada lud prosty;
A dalej sfory przykute do ściany,
Gdzie śpią ogary i łowcze brytany;
A dalej komin, co w słotną pogodę
Sowitym ogniem wybuchał po sali,
Kędy siadają starcy siwobrode⁸⁹,
A u ich kolan pacholkiowie mali,
Gdzie z piersi mężów wesołość wybucha,
Gdzie miód i wino leje się w puchary; —
Dziś ta komnata i pusta, i głucha,
Ledwie rozmierzyć okiem jej obszary,
Tylko tu goszczą od końca do końca
Echo rozwlekłe i pasemka słońca
U krat okiennych.

Komin się nie węgli,
Gwar pogadanki nie kipi wesoło.
Litwini przeszli, spojrzeli wokoło,
Wreszcie do trzecich podwojów⁹⁰ dosięgli.

xvii.

Trojden pchnął we drzwi — ciężkie rygle pękły,
Skrzypnęły rdzawe zawiasy na osi.
Litwin się cofnął, jak gdyby przelekleły,
Rękę do boku... i już miecz podnosi:
Mniemał, że jaka ukryta zasadzka,
Miał już syn puszczy zaryknąć z nałogu;
Lecz się opatrzył — to dziewica laska
Przeciw zwyciężcom stanęła na progu.
Była to Hanna, córka Ziemowita,
Rycerska siostra gnuśnego Konrada.
Jak biała róża, gdy jeno⁹¹ rozkwita,

⁸⁵*krew* — ten zapis ujawnia jeszcze daw. obecność na końcu wyrazu jeru miękkiego, półsamogłoski występującej w języku prasłowiańskim do XI w. [przypis edytorski]

⁸⁶*laty* — dziś popr. forma N.lm: latami. [przypis edytorski]

⁸⁷*zmordowany łowy* — dziś popr. forma N.lm: (...) łowami. [przypis edytorski]

⁸⁸*ławica* — tu: ława. [przypis edytorski]

⁸⁹*starcy siwobrode* — dziś: starcy siwobrodzi. [przypis edytorski]

⁹⁰*podwoje* — podwójne drzwi. [przypis edytorski]

⁹¹*jeno* (daw.) — tylko. [przypis edytorski]

Tak twarz dziewczęcia nadobna i blada;
 Lecz jej spójrzenie ogniście się żarzy,
 A wyraz strachu nie powstał na twarzy.
 Po ojcu wnuczka i prawnuczka Piasta,
 Kędy się rodzą i Chrobrzy, i Śmiali,
 Wśród szczęku bronii rodzi się, wyrasta,
 Dzieckiem igrała z bardyszem ze stali.
 Stara piastunka nad książniczki głową
 Nuciała starą piosenką bojową,
 Gwarzyła różne ciekawe powieści
 O Litwie srogiej i łagodnej razem;
 Cóż więc dziwnego, że umysł niewieści
 Zbratał się z wojen straszliwym obrazem?
 W czarnej odzieży i w białym nagłowiu,
 Stała we drzwiach jak rycerz na straży,
 Myśliwski oszczep dźwiżąc w pogotowiu,
 Groziła przebić, kto wniść się odważy.
 Litwin oszczepu nie lęka się pchnięcia,
 Złamałby oręż, co dziewica pieści;
 Lecz piękny wyraz godności niewieściej
 Straszliwszym ostrzem przebił pierś księżęcia.
 Jakiś wstyd przebiegł po zwycięzców tłumie;
 Znowu spójrzała — cofnęli się srodzy,
 I mową ruską, co Litwa rozumie,
 Tak się ozwała do litewskich wodzy:
 «Słabość dla mężnych jedyna zaporą.
 Nie wnijdiesz dalej: bo tam matka chora.
 Książę rycerskie! bądź wierny twej cześci,
 Nasza niedola niech nas zabezpiecza.
 Szanuj dom Piastów w dniu jego boleści,
 Nie nadużywaj praw twojego miecza.
 Prawa zwycięzcy, zdobyte gwałtownie,
 Kończą się tutaj, gdzie jęczy choroba.
 Masz skarby nasze, piwnice, zbrojownie,
 Zabieraj wszystko, co ci się podoba,
 A cześć uszanuj w godzinę złowrogą:
 Bo twoje losy przeważyć się mogą.
 Nie patrz szydyczko, że słaba i młoda
 Grozę oszczepem chrobremu wodzowi:
 Gdy o cześć idzie, Bóg losy stanowi,
 Bóg mię uzbraja, a rozpacz sił doda.
 Potrafię umrzeć; lecz dopóki zginę
 Nie wstąpisz, wodzu, w komnaty matczyne!»
 Rzekła — i k'piersiom⁹² litewskiego księcia
 Podnosi oszczep, na życie niepomna,
 Płonie w jej twarzy wstydlivość dziecięcia,
 A w oczach zapal i wola niezłomna.

XVIII.

Trojden pokraśniał⁹³, spuścił wzrok ku ziemi
 I zakłopotan do dziewicy rzecze:
 «Kniahini Lachów! my chrobrzy z chobremi;
 Lecz u nas w piersiach jest serce człowiecze.
 Żaden zły zamiar w mej myśli nie powstał,

⁹²k'piersiom — ku piersiom, do piersi. [przypis edytorski]

⁹³pokraśnieć — tu: zaczerwienić się. [przypis edytorski]

I żal, i wstyd mi, żem zwyciężcą został.
Lecz na to wojna... ta czasem zaślepi,
Czasem się rycerz w bitwie zapomina,
Wziąłem wasz zamek — to nie moja wina:
Dlaczegoż wasi nie strzegli go lepiej?
Nie wskrzesić z martwych tych, co w boju padli;
Lecz każę przestać wojennej srogości.
Nie mówcie, proszę, żeśmy zbyt zajadli,
Przyjmijcie, Lachy, Litwinów za gości;
Dziś w waszym zamku zajmiemy załogę,
A jutro w dalszą puścimy się drogę!»
Rzekł i na stronę wodzów odprowadza,
Wydał rozkazy do drużyny dzikiej
I w jednej chwili Trojdenowa władza
Ucisza w zamku bojowe okrzyki.
Staje jak wryta zawścieklona tłuszczą,
Wpół taktu w bójce żelazo upuszcza,
Tylko z dziedzińca posłyszysz z daleka
Jęknę raniony lub trwożny ucieka.

XIX.

Hanna oparta na drzewcu od włócznie⁹⁴,
Zdumionem okiem na Trojdena patrzy;
Bo czyn szlachetny, piękniejszy im rzadszy,
Serce dziewicze zhołduje widocznie,
Jeśli chcesz mężu mieć łaski Kupida⁹⁵,
Trefić twe włosy na mało się przyda,
Niechaj niewiasta raczej na twem czole
Pięknego czynu widzi aureolę!
Ty strojny blaskiem twojego promienia,
Zostaw zaloty pieszczonej młodzieży,
Niech z oczu twoich zamiast przymilenia
Jak błyskawica wielka myśl uderzy,
A ta co myśli, co czyni wywoła,
Potędze twojej oprzeć się nie zdoła,
Dusza jej stanie w nadziemskim zakresie.
Dumna twym czynem przestanie być płocha,
Ołtarz dla ciebie w swoim sercu wzniesie,
Wprzódy uwielbi, potem cię pokocha,
A taką miłość, uwielbienie, chlubę,
Niełacno z serca, niełacno utraci,
Choćbyś jak Trojden w jej dom niósł zagubę,
Choćbyś się skrwawił posoką⁹⁶ jej braci,
Ona niepomna swych łez i rozpaczy,
Duszę pogrąży w twego czynu pięknie,
Wszystko zapomni, wszystko ci przebaczy
I mimowolnie przed tobą uklęknie,
Bo serca niewiast lękliwe a drżące,
Kaźde wrażenie do głębi poruszy,
Czułe na piękno jak kwiatek na słońce,
Lubią się zdumieć bohaterskiej duszy.

Kobieta, Mężczyzna,
Miłość, Bohaterstwo

⁹⁴od włócznie — daw. forma D.l.p r.ż.; dziś: od włóczni. [przypis edytorski]

⁹⁵Kupid — Kupidyn, Amor; bożek miłości. [przypis edytorski]

⁹⁶posoka — krew. [przypis edytorski]

xx.

Trojden powrócił — a na jego czele
Już się promieni cnotliwe wesele
I pięknym blaskiem wzrok mu się rozzarzy,
I mężne ręce jak do prośby składa;
Tak w tej postaci było mu do twarzy,
Że się spłoniła krasawica blada.
«Kniahini Lachów! wnet bój się uśmierzy;
Wróć⁹⁷ wam łupy, wynagrodzę straty.
Wpuśćcie mnie teraz do dalszej komnaty,
Niechaj się waszej pokłonię macierzy⁹⁸,
Niech trudy wojny złożywszy z mej szyje,
Z Piastowym rodem chleb i sól spożyję».
«Szlachetny Kniaziu! — odpowie mu Hanna —
Możesz rozkazać, a prosisz z pokorą.
Ale twój pancerz i zbroja blaszana
Może przestraszyć moją matkę chorą,
Na twym toporze i na pochwie miecza,
Patrz, jeszcze płynie świeża krew' człowieka.
Zdejm z głowy kirys⁹⁹, odpasaj oręża,
A chleba z nami spożyjesz pospołu.
U moich przodków szerokiego stołu
Jest gdzie pomieścić rycerskiego męża.
Rycerstwo nasze jest przy moim bracie,
Wkrótce powróci z oblawy na zwierza,
I wypijecie puchary przymierza,
I ręce sobie chętnie¹⁰⁰ podacie.
U Ziemowitów — u stołu Konrada,
Nie bój się, żadna nie grozi ci zdrada!»

xxi.

Wyszła uprzedzić matkę o gościnie,
Trojden zdejmując hełm pierzasty z głowy,
Otarł krew' lacką, co po zbroi płynie,
Odpasał z ramion swój topor stalowy
I miecz swój gruby, wykowany z miedzi,
I tęskno z komnat czekał odpowiedzi.

xxii.

«Wnijdz, książę Litwy! gość w domu, Bóg w domu».
Mówiła Hanna rumieńcem oblana,
Wzięła za rękę pięknego młodziana,
A już jej ręka drżała po kryjomu.
Szli przez komnatę sklepioną, wysoką, —
Nic nie przerywa uroczystej ciszy;
Trojden k'niej zwrócił płomieniste oko
Cóż mu się zdało, że westchnienie słyszy;
Zwiesiła główkę — a Pan Bóg że zgadnie,
Co się tam w myśli dziewicze zakradnie,
Wtem się sąsiednia otwarła alkowa¹⁰¹:
Tam matka Hanny, poważna matrona,

⁹⁷wrócić — tu: zwrócić, oddać. [przypis edytorski]

⁹⁸macierz (daw.) — matka. [przypis edytorski]

⁹⁹kirys — zbroja osłaniająca korpus rycerza do pasa; tu: hełm. [przypis edytorski]

¹⁰⁰chętnie — chętnie, ochoczo. [przypis edytorski]

¹⁰¹alkowa — pomieszczenie narożne; tu: sypialnia. [przypis edytorski]

Księżniczka z Rusi, Ziemowita wdowa,
 Jęczała długą niemocą dotknięta
 I obyczajem swej rodzinnej strony
 Chciała uklęknąć — lecz chwieje się, słania.
 «Kniahini Lachów! — rzekł Trojden wzruszony —
 Dajcie mi rękę na znak przejednania».
 «Nie gub nas, nie gub i duszą, i z ciałem!
 My wiemy, wiemy, czym są wojny prawa!»
 Mówiła matka z wejrzeniem nieśmiałym,
 A łza boleści na jej oczach stawa¹⁰².
 «Pokój wam, księżno! — Trojden jej odpowie,
 Zgrzybiałą rękę całując z pokorą —
 Nie bój się Litwy: już my nie wrogowie;
 Złóż na posłanie twoje¹⁰³ głowę chorą.
 W twym grodzie Litwin tryumfował górą;
 Lecz się ukorzył przed krasną¹⁰⁴ twą córą».
 «Hanno! — spytała mazowiecka księżna —
 Czemu Konrada nie mam przed oczyma?
 Pewnie, gdy nasza drużyna orężna,
 Wybiegł do walki — może go już nie ma!
 O, głowa biedna! głowa moja siwa!
 Jakiegoż dzisiaj sieroctwa dożywa!» —
 I załamała rozpaczliwie ręce.
 «Na co mi życie? na co mi zaszczyty?
 Na co mi państwa i grody książęce?
 Mówcie: gdzie Konrad? czy syn mój zabity?...
 Wodzu Litwinów! tem samem żelazem
 I mnie zabijcie... zabijcie z nim razem!»
 «Konrad z panami na łowach się cieszy».
 (Odpowie Hanna). «On nic jeszcze nie wie.
 Obaczył pewnie nad zamkiem żarzewie¹⁰⁵,
 Nie bój się, matko, zaraz tu pośpieszy».

XXIII.

«Jam tutaj, matko! — zabrzmiał okrzyk w sali
 Potrafię chodzić po ojcowskiej ścieżce.
 Niedługo będą cieszyć się zuchwali:
 Z grodu mych przodków wycisnę łupieżce¹⁰⁶!»
 Drzwi się rozwarły — i Piast młody wpada;
 Zajądłość w oku, miecz w ręku Konrada.
 «A, tuś mi Kniaziu!... tu na moje szczęście!»
 Rzekł k'Trojdenowi podbiegając srodze.
 Trojden bezbronny ścisnął silne pięście,
 Grzmotnął mu w piersi, złożył na podłodze.
 Krew' kipi w piersiach Piastowego syna,
 Powstał z podłogi... słania się i chysta —
 Miecz w jego rękach jak piorun zaśwista,
 I straszna walka znów się rozpoczyna.
 Litwin hartownej podobien¹⁰⁷ opocele,
 Znowu mu w piersi całą siłą grzmocele.
 Lecz w tejsze chwili, jak jutrznia poranna,

¹⁰²stawa — dziś: staje. [przypis edytorski]

¹⁰³twoje — dziś popr. forma B.lp: twoją. [przypis edytorski]

¹⁰⁴krasny — tu: piękny. [przypis edytorski]

¹⁰⁵żarzewie — dziś: zarzewie; tu: luna pożaru. [przypis edytorski]

¹⁰⁶łupieżce — dziś popr. forma B.lm: łupieżców. [przypis edytorski]

¹⁰⁷podobien — dziś: podobny. [przypis edytorski]

Pomiędzy dwiema grzmotowemi chmury,
 Między walczących przedziera się Hanna,
 Rozbroić zapęd i gniew ich ponury.
 «Nie sroż się, bracie! posłuchaj mię wolej¹⁰⁸;
 Od twojej zemsty nie wskresną umarli.
 Wiadoma losu wojennego kolej:
 Litwini wpadli — nasz zamek odarli.
 Była tu walka mordercza i wściekła;
 Część naszych padła, a reszta uciekła.
 Nasi zwycięzcy już byli gotowi
 Rozpocząć pożar i rabunek w grodzie;
 Jam tylko sama wyszła ku wodzowi —
 Męska szlachetność już mu duszę bodzie:
 Wstrzymała walkę jego woli władza,
 Łupy nam wraca, szkody wynagradza.
 Wyzuł się z hełmu, odpasał miecz kuty,
 A teraz gościem przychodzi w te progi.
 Nie czas na żale, nie czas na wyrzuty,
 Złóście, rycerze, wasz zapęd złowrogi.
 Ten, co szlachetnie usłuchał niewiasty,
 Co miecz zwycięski sam na stronę kładnie¹⁰⁹,
 Czyż ma żałować, że wszedł między Piasty
 Zginąć w ich zamku zamordowan zdradnie?»
 Tak mówi Hanna — a jasne jej oko
 Zagrało blaskiem i łzami zachodzi.
 Bystrem spojrzeniem zmierz yli się młodzi,
 W głąb¹¹⁰ swego serca zajrzeli głęboko,
 I w bratni uścisk serdecznie się wiąże
 Z książęciem Litwy mazowieckie książę.

XXIV.

W dziedzińcach zamku, u jednego stołu,
 Litwa i Lachy uczują pospołu.
 Synowie Piastów gościnni, bogaci,
 Hojnie rycerstwu rozdają miód stary;
 A Litwa spełnia najpierwsze puchary,
 Jako spominek po umarłej braci,
 Drugie w cześć bogów i ojczystej ziemi,
 Trzecie na zgodę z dziećmi Lachowemi.
 Uczują wespół zgodni i weseli,
 Jak gdyby nigdy wzajem krwi nie leli.

Uczta, Obyczaj

XXV.

A druga uczta na zamku Konrada.
 Jeszcze weselej i jeszcze tam słodziej:
 Wróg przeciw wroga do stołu zasiada,
 Obadwaj¹¹¹ chobrzy i obadwaj młodzi;
 Toczą rozhovor¹¹² o łowach i psiarnie¹¹³,
 O bystrych koniach i rodzajach broni.

¹⁰⁸wolej (daw.) — lepiej. [przypis edytorski]

¹⁰⁹kładnie — położy. [przypis edytorski]

¹¹⁰głąb — ten zapis ujawnia jeszcze dawną obecność na końcu tego wyrazu jeru miękkiego, pól samogłoski występującej w języku prasłowiańskim do XI w. [przypis edytorski]

¹¹¹obadwaj — dziś: obydwaj. [przypis edytorski]

¹¹²rozhovor — rozmowa. [przypis edytorski]

¹¹³psiarnie — daw. forma Ms.lp r.ż.; dziś: o psiarni. [przypis edytorski]

A Hanna włosy znad czoła odgarnie,
 Patrzy w Trojdena, słów jego nie roni;
 Tak zasluchana i zaciekawiona,
 Sama nie zgadnie, co się w głowie marzy;
 Jeno skraśniej jak wiśnia czerwona,
 Gdy wzrok Litwina spocznie na jej twarzy;
 A sama nie wie, że swemi oczyma
 Lwa straszliwego na uwięzi trzyma.
 Ale król puszczy nie zwykł do łańcucha,
 Nie zdoła w ciszy zachować się dłużej;
 Nie zwykła taić, gdy się serce burzy,
 Mężna pierś jego westchnieniem wybucha;
 Nalał swój puchar, wypił go w połowie:
 «Kniahini Lachów! to za wasze zdrowie,
 W cześć waszej córki! ja k'niej¹¹⁴ sercem płonę.
 Dajcie mi Hannę, dajcie mi za żonę!
 My stara Litwa, żołnierscy a prości,
 U nas długimi słowy się nie mami.
 Szerokie moje ziemice i włości;
 Wiecznem przymierzem opiszę się z wami;
 Książęce skarby złożę pod jej nogi;
 Zrównam jej głowę z wielkimi mocarze¹¹⁵;
 Będzie czcić swoje, a ja swoje bogi,
 Będzie się modlić, jak jej wiara każe;
 Zostanie bóstwem na litewskiej ziemi;
 Będzie królować nad ludźmi dobremi!»
 «Mocarzu Litwy! jam tylko niewiasta;
 (Odpowie matka) — jam przyzwolić rada.
 Konrad jest głową u rodziny Piasta:
 Mocarzu Litwy! zapytaj Konrada».
 «Hanno! — brat spyta — wola, czy nie wola?»
 Hanna oblicze w drobnych rączkach chowa:
 «Trojden zwycięzca — jam branka bojowa,
 Niechaj od niego zależy ma dola;
 Niech waszym chęciom uczyni się zadość;
 Będę nagrodą szlachetnego dzieła!»
 Klękła przed matką i płakać poczęła,
 A przez jej oczki prześwieca się radość.

EPILOG

Lecz może mi powiecie, żem skończył zbyt skoro¹¹⁶,
 U nas się kochankowie tak prędko nie biorą,
 Darujcie, jam podania nie wysnuł z mej głowy,
 Wziąłem je całkowicie z kroniki dziejowej;
 Jeden wiek pisze swoje, drugi swoje prawa,
 Każdemu cudzy zwyczaj dziwnym się wydawa¹¹⁷.
 Historyja podania nie kłamie, jak tuszę¹¹⁸:
 Ej dziwne Laszek oczy, a Litwinów dusze!
 Litwa do pięknych czynów zapala się snadno¹¹⁹,
 Ej to cud pięknych oczu, co sercem zawładną!
 Nie wstyd być dla mężnego pod urokiem wdzięku,

¹¹⁴k'niej (daw.) — ku niej. [przypis edytorski]

¹¹⁵z wielkimi mocarze — dziś: z (...) mocarzami. [przypis edytorski]

¹¹⁶skoro (daw.) — szybko. [przypis edytorski]

¹¹⁷wydawa — dziś popr. forma 3.os.lp: wydaje. [przypis edytorski]

¹¹⁸tuszyć (daw.) — mieć nadzieję; por. *otucha*. [przypis edytorski]

¹¹⁹snadno (daw.) — łatwo. [przypis edytorski]

I złożyć krwawy brzeszczot, co już dzierzył w ręku,
Ej nie wstyd bazarzowi, nie wstyd dla pieśniarza,
Sławę takiego czynu gdy ludziom powtarza!
Kaźda cnota natchniona świętym Duchem Bożym,
Łacniej¹²⁰ się upamiętni, gdy ją w pieśń ułożym.
A gdy lubim powieści z upłynionej¹²¹ chwili,
Dajcie ucho mej pieśni, czytelnicy mili,
A obrokiem duchownym niech was Bóg posili! —

Borejkowskiżyzna.

D. 22. maja 1855.

---

¹²⁰łacniej (daw.) — łatwiej. [przypis edytorski]

¹²¹upłyniony — ten, który upłynął; przeszły. [przypis edytorski]

Ten utwór nie jest objęty majątkowym prawem autorskim i znajduje się w domenie publicznej, co oznacza że możesz go swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać. Jeśli utwór opatrzony jest dodatkowymi materiałami (przypisy, motywy literackie etc.), które podlegają prawu autorskiemu, to te dodatkowe materiały udostępnione są na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa – Na Tych Samych Warunkach 3.0 PL.

Źródło: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/syrokomla-cora-piastow>

Tekst opracowany na podstawie: Władysław Syrokomla, Pisma epiczne i dramatyczne, tom pierwszy, wyd. M. Jagielski, Poznań 1868.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Utwór powstał w ramach konkursu "Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013", realizowanego za pośrednictwem MSZ RP w roku 2013. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o konkursie "Współpraca w dziedzinie dyplomacji publicznej 2013". Publikacja wyraża jedynie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Paulina Choromańska.

Okładka na podstawie: puliarf@Flickr, CC BY 2.0

ISBN 978-83-288-0960-4

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Pomóż uwolnić konkretną książkę, wspierając [zbiórkę na stronie wolnelektury.pl](#).

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).